

Bolalar uchun moliyaviy savodxonlik

Muallif: Irodaxon Abbosxonova

Soliq maslahatchisi,
Soliq qo'mitasi huzuridagi Jamoatchilik kengashi a'zosi

Maryam soliqlar haqida bilib olmoqda

Maryam 5-sinfda o'qirdi. Bir kuni uyga qaytayotganda, eshik ostonasida xat ko'rib qoldi. Pochta xabarlari kamdan-kam kelgani sababli, qizaloq qiziqib uni ochdi. Ichida ikki buklab qo'yilgan qog'oz bor edi. Maryam qog'ozni ochib, mol-mulk solig'i va yer solig'i to'lash to'g'risidagi to'lov xabarnomani ko'rdi. U soliq nima ekanligini va uni nima uchun to'lash kerakligini tushunmasdi.

Onasi uyga qaytganda, Maryam darhol unga xat va sirli soliqlar haqida aytib berdi. Onasi jilmayib: "Och qoringa soliqlarni muhokama qilish zararli. Kel, kechki ovqatdan keyin senga tushuntiraman. Ovqat tayyorlashga yordam berasanmi?" dedi.

"Albatta, oyijon, bajonidil!" - deb javob berdi Maryam.

Kechki ovqat deyarli tayyor bo'lganda, Maryamning otasi va Said ukasi qaytib kelishdi. Butun oila dasturxon atrofiga o'tirib, kunlik yangiliklari bilan bo'lishdi. Maryam yana sirli xat haqida gap boshladi.

"Bu juda muhim hujjat. U bizga uyimiz uchun soliq to'lash vaqti kelganini eslatadi," - deya tushuntirdi otasi.

"Nega uydan soliq to'lash kerak? Va uni kimga to'lash kerak?" - hayron bo'ldi Maryam.

Otasi tushuntirishni boshladi: "Qara, sen bugun maktabga bording - bu davlat maktabi. U yerda o'qituvchilar, direktor, qorovullar bor. Maktabda partalar, doskalar va boshqa jihozlar bor. Biz bularning hammasi uchun to'g'ridan-to'g'ri pul to'lamaymiz, ya'ni biz uchun bu bepul."

Maryamning ko'zlarida yangi savol paydo bo'lganini ko'rib, otasi jilmayib qo'shib qo'ydi: "Ha, ota-onalar ba'zi to'lovlarni amalga oshiradi, lekin ular uncha ko'p emas va ma'lum maqsadlar uchun yig'iladi. Ular hatto bitta o'qituvchining maoshini ham qoplab bera olmaydi."

"Xullas, biz maktabing uchun to'g'ridan-to'g'ri pul to'lamaymiz, lekin kimdir bu xarajatlarni qoplashi kerak, shunday emasmi? Axir o'qituvchilar bepul ishlaydilar-ku?" - davom etdi otasi.

"Ha, to'g'ri, kimdir rostdan ham o'qituvchilarga maosh to'lashi kerak," - rozi bo'ldi Maryam.

"To'g'ri," - dedi otasi. "Maoshni hukumat to'laydi. Tasavvur qil, hukumatning maxsus xazinasini bor. Bu xazina "Byudjet" deb ataladi."

Otasi Maryamga xatni ko'rsatdi. "Bu mulk solig'i va yer solig'ini to'lash vaqti kelganini va bizning pulimizning bir qismini xazinaga solishni eslatadi."

"Bu maxsus xazinadagi pullar nimaga sarflanadi?" - deb so'radi Maryam.

Otasi tabassum qilib javob berdi: "Juda yaxshi savol! Bu pullar shahrimizni yanada go'zal va qulay qilish uchun sarflanadi. Masalan:

1. Biz qulay yurishimiz va harakatlanishimiz uchun ko'cha va yo'laklar ta'mirlanadi.
2. Sen do'stlaring bilan o'ynashing uchun bolalar maydonchalarini quriladi.
3. Ko'chalarni ko'klamzorlashtirish uchun daraxtlar va gullar ekiladi.
4. Kechqurun xavfsiz yurishimiz uchun ko'chalar yoritiladi.
5. Shaharni ozoda saqlash uchun atrofimiz tozalanadi.

Shuning uchun ham mulk solig'i va yer solig'ini o'z vaqtida to'lash juda muhim. Agar buni qilmasak, shaharda bu muhim ishlar uchun pul yetishmay qolishi mumkin".

"Nega biz bu ishlar uchun o'zimiz to'lay olmaymiz?" - deb so'radi Maryam.

"Juda o'rinli savol," - maqtadi otasi. "Tasavvur qil, har bir oilaga alohida yo'l qurish yoki ko'chaga chiroq o'rnatish qanchaga tushishini. Bu juda qimmat va murakkab bo'lardi. Shuning uchun hammamiz birgalikda maxsus xazinasiga oz-ozdan pul qo'shganimiz qulay, hukumat esa bu mablag'larni butun shahar hayotini yaxshilash uchun sarflaydi."

Maryam otasining tushuntirishlarini diqqat bilan tinglardi, lekin uning yangi savoli paydo bo'ldi: "Nega aynan uydan soliq to'lash kerak? Va nega u mulk solig'i va yer solig'i deb ataladi?"

Ertasi kuni Maryam onasi bilan oziq-ovqat do'koniga yo'l olishdi. Ular xaridlar uchun to'lov qilgach, kassir ularga chek berdi. Maryam, endi bunday masalalarga e'tiborli bo'lib qolgan, chekda qiziqarli bir narsani payqadi.

"Oyi, qarang! Bu yerda tovarlarning narxi alohida ko'rsatilgan, har bir narx ostida esa 'QQS' deb yozilgan. Lekin biz hech qanday QQS sotib olmadik-ku, nega u chekda bor?" - deb so'radi Maryam qiziqish bilan.

Onasi qizining ziyrakligidan mamnun bo'lib jilmaydi. "Yaxshi savol, Maryam! QQS - bu ham soliq, uning to'liq nomi 'Qo'shilgan qiymat solig'i'. Kel, uyga ketayotganimizda tushuntirib beraman".

Ular do'kondan chiqishdi va onasi davom etdi:

"Esingdami, otang shaharlarni obodonlashtirish uchun maxsus xazina haqida gapirgani? QQS - bu boshqa turdagi soliq, lekin u ham shu xazinaga tushadi. Har safar biror narsa sotib olganimizda, narxning kichik bir qismi QQS sifatida shu xazinaga tushadi".

Maryam o'ylanib qoldi. "Lekin biz uni alohida to'lamadik-ku?"

"Juda to'g'ri payqading!" - deb maqtadi onasi. "QQS allaqachon tovar narxiga qo'shilgan bo'ladi. Do'kon narxni belgilayotganda, unga QQSni ham qo'shib qo'yadi. Shuning uchun chekda u alohida ko'rsatilgan - biz to'lagan pulning qancha qismi o'sha xazinaga tushishini bilishimiz uchun".

"Agar boshqa soliqlar bo'lsa, bu QQS nega kerak?" - deb qiziqdi Maryam.

Onasi tushuntirdi: "QQS - alohida soliq. U oz-ozdan, lekin juda ko'p xaridlardan yig'iladi. Tasavvur qil, shahrimizdagi har bir kishi biror narsa sotib olganida, bir necha kichik tangacha xazinaga tushadi. Ko'p kichik tangachalar oxir-oqibat katta mablag'ga aylanadi!"

"Bu pullarni nimaga ishlatishadi?" - so'radi Maryam.

"Xazinadagi pullar juda muhim narsalarga sarflanadi", - deb javob berdi onasi. "Masalan:

1. Biz sifatli tibbiy yordam olishimiz uchun yangi kasalxonalar va poliklinikalar qurilishiga.
2. Yangi maktablar va bolalar bog'chalari qurilishiga.
3. Sportni rivojlantirish uchun - stadionlar va sport maydonchalarini barpo etishga.

Shunday qilib, har safar biror narsa sotib olganimizda, biz o'z mamlakatimizni, ayniqsa yordamga muhtoj bo'lganlarga yordam berishga oz bo'lsa ham hissa qo'shgan bo'lamiz".

Maryam jilmaydi: "Demak, biz non va sut sotib olganimizda, yangi maktab bo'lagini qurishga yordam berdikmi?"

Onasi kulib yubordi: "Shunday deyish ham mumkin! Balki butun bir maktab bo'lagini emas, ehtimol kichik g'ishtchasini sotib olishga pul kiritdik. Va ko'p odamlar turli mahsulotlar sotib olganida, bu g'ishtchalardan chindan ham butun bir maktab qurilishi mumkin".

"Voy!" - deb yubordi Maryam. "Endi men xaridlarga boshqacha ko'z bilan qarayman. Bu juda ajoyib-ku - shunchaki oziq-ovqat sotib olish bilan o'z mamlakatimizga yordam berish!"

Onasi qizini quchoqlab oldi: "Sen mutlaqo haqsan, Maryam. Soliqlar, hatto QQS kabi sezilmaydigan soliqlar ham, hammamizga birgalikda umumiy uyimiz - mamlakatimiz haqida g'amxo'rlik qilishga yordam beradi".

Uyga ketayotib, Maryam har bir xariddan tushgan kichik tangachalar qanday qilib katta xazinaga aylanib, shaharlardagi hayotni yaxshilash va qiziqarliroq qilishga yordam berayotganini tasavvur qildi.

QQS haqidagi suhbatdan so'ng, bir necha kun o'tgach, Maryam uyquga yotishdan oldin otasining qandaydir hujjatni diqqat bilan o'rganayotganini payqadi. U yaqinroq keldi va bu hisob-kitob varaqasiga o'xshashini ko'rdi - raqamlar va qandaydir qisqartmalar yozilgan qog'oz.

"Dadajon, bu qanday qog'oz? U juda muhim ko'rinadi," - deb so'radi Maryam.

Otasi jilmaydi: "To'g'ri aytding, bu haqiqatan ham muhim hujjat. Bu mening hisob-kitob varaqam.

U shu oyda qancha pul ishlab topganimni va qancha soliq to'laganimni ko'rsatadi."

"Oho! Ish haqidan ham soliq to'lanadimi?" - hayron bo'ldi Maryam.

"Ha, va bu juda muhim soliq. U daromad solig'i deb ataladi - Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i," - tushuntirdi otasi. "Kel, men senga bu haqda batafsil gapirib beraman".

Otasi bir varaq qog'oz olib, oddiy chizma chizdi:

"Qara, Maryam. Mana bu kompaniya menga hisoblayotgan to'liq maoshim. Ammo men pulni qo'limga olishimdan oldin, bu summaning bir qismi - odatda bu 12% - davlatning maxsus xazinasiga yuboriladi. Mana shu daromad solig'i bo'ladi".

Maryam o'ylanib qoldi: "Demak, siz olayotganingizdan ko'proq ishlab toparkansiz-da?"

"Xuddi shunday," - bosh iring'adi otasi. "Ammo soliqlarga ketadigan bu 12 foiz aslida hammamiz uchun xizmat qiladi".

"Qanaqasiga?" - qiziqdi Maryam.

Otasi davom etdi: "Xo'sh, tasavvur qil, bizning shahrimizda 3 million kishi yashaydi. Va har bir ishlaydigan odam o'z ish haqining kichik bir qismini soliq sifatida beradi. Bu kichik qismlarning barchasi katta summaga aylanadi, bu esa shahrimiz va mamlakatimizga yordam beradi".

"Bu pullar nimaga sarflanadi?" - so'radi Maryam.

"Juda ko'p muhim narsalarga," - javob berdi otasi. "Masalan, sening maktabingdagi o'qituvchilarning, biz boradigan poliklinikadagi shifokorlarning ish haqiga. Muhtoj odamlarga - keksa insonlar, yosh bolali oilalarga yordam berishga".

Maryam biroz xafa bo'ldi: "Axir bu sizda kamroq pul qoladi degani-ku, dada."

Otasi qizini quchoqladi: "Ha, lekin bunga boshqa tomondan nazar sol. Biz hammamiz soliq to'layotganimiz tufayli bepul maktab va shifoxonalar, chiroyli bog'lar va xavfsiz ko'chalarimiz bor. Agar har kim bularning barchasi uchun o'zi to'lashi kerak bo'lganda, ko'pchilik uchun juda qiyin bo'lardi".

"Demak, soliqlar - bu hammamizning yaxshiroq yashashimiz uchun qo'shgan hissamiz ekan-da?" - deb so'radi Maryam.

"Aynan shunday!" - quvonib ketdi otasi. "Sen buni juda yaxshi tushunding. Men soliq to'laganimda, nafaqat oilamizga, balki atrofimizdagi hamma odamlarga yordam berayotganimni bilaman".

Maryam jilmaydi: "Endi men soliqlar nega bunday muhimligini tushundim. Bu xuddi hammamiz birgalikda katta umumiy uyimiz - shahrimiz va mamlakatimiz haqida g'amxo'rlik qilayotganimizga o'xshaydi".

"Xuddi shunday, qizim," - dedi otasi g'urur bilan. "Endi esa uxlash vaqti bo'ldi, ertaga maktabga erta turishing kerak. Xayrli tun, azizam!"

Maryam yotog'ida yotarkan, o'tgan kunlar haqida o'ylardi. U ota-onasi bilan soliqlar haqidagi suhbatlarni eslardi va shu o'ylar bilan Maryam uyquga ketdi.

Va u tushida ajoyib manzarani ko'rdi: u kelajak shahrida sayr qilardi, u yerda har bir bino yangiligidan yarqirab turardi. Lekin eng hayratlanarlisi - maktab, kasalxona va boshqa muhim binolarning har bir g'ishtida ismlar o'yib yozilgandi.

Diqqat bilan qarab, Maryam hayrat bilan ota-onasi, qo'shnilari va hatto o'qituvchilarining ismlarini tanidi! "Bu qanday bo'lishi mumkin?" - deb o'yladi u tushida. Va shu zahoti ovoz eshildi: "Bu soliq to'lagan va yaxshi kelajak qurishga yordam berayotganlarning ismlari".

Uyg'onib, Maryam tabassumini yashira olmadi. "Qarang-a, - deb o'yladi u, - demak, soliq to'lash - bu shahrimizning kelajagi uchun g'ishtchalar sotib olish kabi ekan-da. Kattalar soliq to'lashadi, men esa... men bizda bor narsalarga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishim mumkin!"

U sinfdoshlariga soliqlar haqida aytib berishga va ularga maktab mulki va kitoblarga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishni taklif qilishga qaror qildi, chunki bularning barchasi ko'plab o'quvchilarning ota-onalari to'laydigan soliqlar hisobiga ta'minlanadi.

Maryam ichida kuch-g'ayrat va o'z shahri uchun yaxshilik qilish istagi jo'sh urardi. Kim biladi, balki uning tushi bir kun haqiqatga aylanar?

O'quvchiga savollar:

1. Tasavvur qil, shaharda hech kim soliqlarni to'lamasa. Shahar qanday ko'rinishda bo'lardi? Nimalar o'zgarardi?
2. Sening fikringcha, nima uchun shaharning faqat ayrimlari emas, balki barcha aholisi soliq to'lashi muhim?
3. Oxirgi xaridingni esla. Sening fikringcha, xarid qiymatidan qancha qismi QQS (qo'shilgan qiymat solig'i) sifatida to'langan?
4. Agar sen soliqlardan tushgan pullarni nimaga sarflashni tanlash imkoniyatiga ega bo'lganingda, nimani tanlagan bo'larding: yangi maktab, shifoxona yoki sport maydonchasi? Nima uchun?
5. Sening fikringcha, maktab mulkini asrab-avaylashdan tashqari, bolalar o'z shahriga yordam berish uchun yana nimalar qilishlari mumkin?